

ARCHITEKT JAKO PORADCE VE VEŘEJNÉ SPRÁVĚ

OCHRANA HODNOT POVÁLEČNÝCH VEŘEJNÝCH BUDOV V ČR A V RAKOUSKU

Michal Volf

Role architektů v rámci veřejné správy při nakládání s hodnotnými veřejnými budovami je důležité téma, neboť veřejná správa v České republice s budovami často nezachází způsobem, který by byl adekvátní jejich architektonické hodnotě. To se týká především rekonstrukcí, a to nejčastěji u staveb, které nemají památkovou ochranu. Článek porovnává přístupy v ČR a v Rakousku se zaměřením na konkrétní příklady staveb.

Stavby z 2. poloviny 20. století jsou v současné době na hranici životnosti a veřejná správa jako vlastník řeší, jak s nimi dále nakládat. Možná rizika nevhodného přístupu se týkají např. ztráty původního vzhledu budovy. Památková ochrana bývá jediným kritériem, podle kterého se veřejná správa rozhoduje, jaký přístup k dané budově zvolí. Pokud budova památkovou ochranu nemá, veřejná správa většinou volí postupy zaměřené na kritérium nejnižší ceny, kde zachování původní hodnoty objektu nehraje roli. Cílem mého výzkumu [1] je proto hledat postupy, které kromě ekonomického hlediska zohlední i architektonickou hodnotu budovy (na základě kritérií kvality).

Architekti jako poradci

Inspirací pro ČR by mohly být příklady ze zahraničí, kde se správou majetku pomáhá veřejné správě poradce, ať už interně nebo externě. Tomuto tématu se věnuje především výzkum Joãa Benta [2], který se zaměřil na roli státních a městských architektů. Z jeho závěrů vyplývá, že tito architekti často plní role supervizorů, kteří dohlížejí na portfolio státem nebo městy vlastněných budov. V případě institucí spravujících veřejné budovy zastávají architekti tuto roli jako interní poradci.

V současné době ve státní správě v ČR takoví poradci zcela chybí. V případě samospráv sice řada obcí a měst pozic

městského architekta disponuje, ovšem supervize portfolia veřejných budov patří do jejich kompetence ojedinele. V rámci veřejné správy by tak měl ideálně fungovat poradce, který doporučí, jak nejlépe postupovat při správě dané budovy nebo při záměru její rekonstrukce. Není tím myšleno, že on sám bude vše připravovat a zpracovávat, spíše bude takový proces řídit a dílčí úkoly nechá vypracovat dalšími profesionály (analýza hodnot budovy, studie proveditelnosti, příprava výběrového řízení na projektanta apod.).

Budova Krajského úřadu Ústeckého kraje

Vybranou budovou z ČR, pro kterou hledám inspirativní přístupy, je hlavní sídlo Krajského úřadu Ústeckého kraje v Ústí nad Labem (dřívější sídlo KV KSČ) (obr. 1). Zaměřením na tento region vychází ze skutečnosti, že zde byla jako první v ČR zřízena tzv. krajská architektonická agenda [3] (mezi lety 2018 a 2023, obdoba funkce krajského architekta). Jedná se tedy o přímou spojitost s rolí městských nebo státních architektů.

Budova byla postavena v 80. letech 20. století a jde o příklad brutalistní architektury, která je v této podobě v kraji jedinečná, a z toho důvodu ji lze považovat za architektonicky hodnotnou, jak nasvědčuje i několik publikací, ve kterých je uvedena [4], [5]. V současné době má její

vlastník (Ústecký kraj) v plánu řešit rekonstrukci fasády ve spojitosti se zateplením objektu. Vedení kraje uvažuje o architektonické soutěži, která by byla vzhledem k architektonické hodnotě stavby adekvátním postupem.

Architektonická soutěž ale nemusí být sama o sobě zárukou kýženého výsledku, je potřeba přesně definovat její podmínky a zadání záměru. Vzhledem k tomu, že stávající fasáda je tvořena zavěšenými travertinovými deskami, není možné budovu z vnějšku dostatečně zateplit a desky na fasádu pouze vrátit. Nabízí se otázka, zda navrhnout nový systém kotvení fasádních desek nebo jít cestou změny původního materiálu fasády (s rizikem dopadu na architektonickou hodnotu stavby).

Ústecký kraj a stávající postupy

Díky vstřícnosti Ústeckého kraje jsem měl možnost seznámit se spolu s budovou Krajského úřadu (KÚ) také s postupy souvisejícími se správou budov v majetku kraje. Větší investice (včetně rekonstrukcí budov) má na starosti Odbor investiční. Studie proveditelnosti zpravidla KÚ nepřipravuje, pouze pro významné projekty nebo projekty z evropských dotací, u kterých je to předepsané. Druhy zadávacích řízení v rámci záměrů používá KÚ dle zákona, ale kvalitativní kritéria využívána příliš nejsou. Výběrové

1 Původní sídlo KV KSČ, dnes hlavní budova Krajského úřadu Ústeckého kraje: a) pohled z jihu, původní stav v roce 1985 (foto: Muzeum města Ústí nad Labem), b) pohled z jihu (stav v roce 2024, foto: autor) 2 Pohled na obě budovy Vysoké školy pedagogické v Salcburku po rekonstrukci (foto: Andrew Phelps)

řízení formou architektonické soutěže je časově náročný a finančně nákladný způsob, proto KÚ tuto formu volí pouze u těch nejvýznamnějších záměrů (kam by měla spadat i rekonstrukce fasády sídla KÚ). Z finančních a často především i z provozních důvodů realizuje KÚ většinu svých záměrů na rekonstrukce tzv. po částech. U větších akcí realizovaných touto metodou má KÚ obvykle zpracovanou buď celou projektovou dokumentaci rozdělenou na etapy, nebo alespoň architektonickou studii záměru rekonstrukce.

Architektky jako poradce ohledně přístupu k budovám KÚ zatím nevyužívá. Jak je vidět na níže uvedených příkladech z Rakouska, mohla by to být cesta, jak nástroje (a kritéria) k dosažení kvality používat častěji.

Architekti jako poradci veřejné správy v Rakousku

V Rakousku není institut městského architekta obecně zaveden, funguje zde podobně jako v sousedním Německu systém městských odborných komisí (obdoba komisí územního rozvoje v ČR). Architekti jako poradci v rámci veřejné správy tu ale přesto působí. Jedním z příkladů je hlavní město Vídeň a jeho odbor MA19 Architektur und Stadtgestaltung (Architektura a městské plánování), který je odpovědný za realizaci politiky architektury a urbanistického navrhování [6].

Z hlediska nakládání s budovami jsou důležitá dvě jeho oddělení. Oddělení posuzování poskytuje poradenství odboru, který je odpovědný za vydávání stavebních povolení. Jedná se o kontrolu toho, zda je záměr v souladu s předpisy a zapadá do urbanismu města. Tento postup se týká především soukromých projektů. U veřejných záměrů (budovy v majetku města) bývá soulad s předpisy konzultován ještě před vypracováním projektu ke stavebnímu povolení. Druhým oddělením je Oddělení plánování

veřejných budov, které je odpovědné za plánování městských veřejných budov včetně jejich rekonstrukcí. Menší stavební zásahy si oddělení navrhuje interně, u větších záměrů vypisuje výběrová řízení na externí projektanty na základě kritérií kvality (u těch největších ve formě architektonických soutěží).

Ještě výraznější inspirací z hlediska přístupu k hodnotným budovám je rakouská Spolková realitní společnost BIG (Bundesimmobiliengesellschaft) se sídlem ve Vídni, jeden z největších rakouských vlastníků veřejných nemovitostí, který je zodpovědný za plánování, výstavbu a údržbu většiny státních budov. Rozvoj stavební kultury a kvalita architektury jsou prioritami společnosti, a proto pro své významné stavební záměry organizuje architektonické soutěže. Soutěžemi se zabývá oddělení s názvem Team Architektur [7], které interně zaměstnává několik architektů. Toto oddělení zpracovává pro většinu projektů před vypsáním architektonické soutěže vlastní analýzy v podobě studií proveditelnosti pro ověření zadání záměru. Důležité záměry zároveň nechává BIG posoudit vlastní speciálně zřízenou odbornou komisí pro architekturu (BIG Architekturbeirat). Doporučení komise jsou respektována a zapracována do zadání.

Vysoká škola pedagogická v Salcburku

Vysoká škola pedagogická v salcburské čtvrti Nonntal byla postavena koncem 60. let a kolem roku 2010 byla již na hranici své kapacity (obr. 2). Společnost BIG se jako správce a vlastník budovy rozhodla pro rekonstrukci a rozšíření budovy (po zvážení více variant včetně demolice budovy) a záměr analyzovala i pomocí vlastní studie proveditelnosti. Pro nalezení řešení byla společností vypsána celoevropská architektonická soutěž. Vítězní architekti, společnost *riccione architekten*, zvolili holistický,

udržitelný přístup: obě křídla budovy s charakteristickými betonovými deskami na fasádě byla zachována a propojena novým objektem s posluchárnou a dalšími prostory pro výuku. Touto rekonstrukcí BIG ukazuje, jak se lze vypořádat s budovami z poválečných let, které se ne vždy těší velké úctě. Zároveň poskytuje skvělý praktický příklad tzv. cirkulárního hospodářství a šetrného využívání zdrojů. V roce 2022 získala stavba prestižní rakouskou cenu za architekturu *Bauherrenpreis* [8].

Inspirativní pro budovu KÚ v Ústí nad Labem je především práce s fasádou, kterou představují původní betonové desky. Zásadním podkladem byla v tomto případě již zmíněná studie proveditelnosti, která z hlediska památkové ochrany konstatovala, že objekt statut památkové ochrany nemá, ale že by bylo vhodné zachovat stávající vzhled fasád (dle doporučení Městské odborné komise města Salcburku). V tomto případě tedy zafungoval nejen analytický přístup společnosti BIG, ale také práce komise, která je v Rakousku obdobou funkce městského architekta. Budovy proto nebyly klasicky „obaleny“ tepelnou izolací, ale zlepšení izolačních hodnot se dosáhlo použitím vhodné vnitřní izolace.

Udržitelná architektura

Svévolnému bourání staveb obecně se snaží předcházet i současný diskurz v rámci udržitelné architektury. Jedná se však o paralelní debatu k debatě o hodnotách architektury, ve které jde především o šetření emisemi CO₂ (nízká uhlíková stopa) a většinou nikoli o ochranu architektonické hodnoty.

Autor je doktorandem na FA ČVUT v Praze, článek vznikl na základě studijní cesty do Vídně (05/2024).

*Ing. arch. Michal Volf
Fakulta architektury ČVUT v Praze
michal.volf@fa.cvut.cz*

2

Zdroje:

- [1] VOLF, M. *Architekt jako poradce ve veřejné správě: ochrana a rozvoj hodnot poválečných veřejných budov Ústeckého kraje*. Téma výzkumu v rámci disertační práce, FA ČVUT v Praze, školitel: Ondřej Beneš.
- [2] BENTO, J. *Státní a městští architekti*. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, 2022. ISBN 978-80-7538-436-2.
- [3] AKÚ - architektura kraje ústecka [online]. Dostupné z: architekturakrajestecka.blogspot.com
- [4] KREJČÍ, V. *Ústí nad Labem – rozvoj města: 1950-2010*. Ústí nad Labem: Statutární město Ústí nad Labem, 2013. ISBN 978-80-86646-39-8.
- [5] CHOMANIČOVÁ, V. (et al.) *Sluneční město: Ústecký architektonický průvodce 1948-1989*. Ústí nad Labem: Hraníčář, 2019.
- [6] Rozhovor s Irene Lundström, Vídeň, MA 19, vedoucí Oddělení posuzování
- [7] Rozhovor se Susanne Holler-Mündl, Bundesimmobiliengesellschaft (BIG), vedoucí oddělení Team Architektur, odbor Správy investic do nemovitostí
- [8] Pädagogische Hochschule Salzburg [online]. Dostupné z: zv-architekten.at/bauherrenpreis/bauherrenpreis-2022/paedagogische-hochschule-salzburg